

5 август. Бештау изи курык гынат, чонешна кышам кодыш. Мыйын чокашыл йүдвошт корштыш. Туп дене возашат ок лий. Шкемыш шке туржым. Иудвошт. Тоняна йолмүшкыржө кызытат коржеш. Чыланат лывыжтарыме гае улына. Памаш вүд дене мушкылтна. Кочкышна пытен, шүраш пырчат кодын огыл. Шүр коңценат нерген шонкалена. Узгарнам погена. Шикшалтна. "Фазенда" оза-влак чай дене сийлат. Нунын икшывышт велосипеднам терген ончышт. Поснак ұдырышт — Анка ден Юлия — юарлышт. Шокшын чеверласена. Мемнан декат унала мяш темлена. Тошкымо ораванам пырчат олмыктена да ұлыкө волена. Сер пешак тура. Ме күш күзынена ыле: Ышна керт.

Корно кок могырышто санаторийыште эмлалтше-влаклан йуштылаш савар дене ойырыммо вер кодеш. Кокымшо минерал памаш, пеш кугу яра бункер, шаланыше тошто кў полат койыт.

Медицинский литературим налына. Тидлан көра электрикыш шинчын огына шукто. Воктечна вокзал кундемыште шишланен кошшто бомж-влак эртат. Кумылна койын вола. Йөра, кеч электрничке кажне лучко минут гыч толеш. Пятигорскысо автовокзалыште Терсколыш кайыше автобусым пален налына. Тудо Пятигорск гыч огыл, а Минводы гыч коштеш. Шўлыканына. Олег амал деч посна ылыж колта. Пенгыдын шижтарем: "Иынысаш тўналат, поктен колтем!" А тудо пала: марий ен дене шкем сорлыклаш перна. Уке гын... Шкеже тале спортсмен. Минводы марте чыла ўзгарым нангайыма.

Иўдым эртарыме шотышто чарак лектеш. Раш огыл: йўдым кушто эртараш? Удыр-влак шке ойгыштым огыт шылте. Нунылан чылажат раш лийже. Электрикыш чылан шинчын огына шукто. Удыр-влак пеленышт билетнам нангаеныт. Олег дене орадыла ваш ончен шогена. Билет деч посна каена. Юмо утарыш. Удыр-влак тургыжланен, мемнам вучат. Тоня тореш руале: "Шупашкарыш каем. Нимат раш огыл. Арам аныргылын коштына!" Нурият нерым сакен. Ындыже Олег дене Терсколыш билетым налын ышна керт. Ыше ик азан: гостиныште вер уке. Лишак ұдырамаш-влак шке суртыштыш лукым сўрат. Икте пеш шергын йодеш. Ышна келше. Весе деке лишемна. Тудат ок чакне, а Нурия пеш чот ноен — тева-тева камвозеш. Да чыланат малаш ямде улына. Мүшкылташнимогоай йон

йымалсе завод палдырна. Чыла вере яндар. Ару.

Корнышто чарак мемнам чарен шогалта. Волен вочшо кў орам корандаш поллаш йодам. Кў ора изи огыл. Пўжалташ перныш. Эльбрус поселко деке миен шушаш годым национальный паркын пашаенже-влак мемнам чарен шогалтат. Кажне пассажирлан лу тенге дене тўлаш күлеш. Пеленышт Олегым колтем. Маршрутнын листеш штампым шындыкташ монден. Пыкшеракын Четгыш миен шуына. Унагудо воктене шогалына. Ош вуян кугу курык-влак койыт. Курык гыч энер шаулен йога. Пўнчерлан гўжлымө йўкбө торах шокта. Иўр шыжа. Курык вуйым пыл вўдылалын. Иолташем-влак курыкым тўткын ончат, эсогыл шинчаштым коранден огыт керт.

Кажныжым, верже гыч шўкалын, шыман тарватылам. Маннем: "Иўдым эртараш верым муаш күлеш". Унагудо уло. Йот эл гыч толшылан гына. Ик вержылан суткаште кумло тенгем тўлыман. Кочмылан лу тенгем. Лу кече илаш перна. Чылаже 1600тенгем тўлаш күлеш. А тынар окса мемнан уке. Моло деч йодышт савырнаш конышна. Донецк гыч толшо турист кашак дене кутырышна. Нунат йўдым кушто эртарышашым огыт пале. Ик проста

Олеана путырак шўлыкын коеш. Тудын кумылжым кеч изишак нолталаш манын, ракеткым лупашаш перныш. Кастене киндылан миен толна. Кевытым тўкыленыт. Продавщица киндым ярак пуэн колтыш.

Шижам: кө курыкыш күзен-волен гын, тудо моткоч куаныше. Сандене верысе калык курыкыш миен толшылан шке поро кумылжым почеш. Тыгай тыште йўла. Кевыт гыч портылшемла вучыдымын корно воктене шочшо понго тўшкам ужам. Иўр деч вара Баксан ден Донгузорун талышнен йогат. Серыште шогашат шучкын чучеш. Вуд йымалне кў моклака ваш пернен рашкалтылеш. Серыште тулотым ылыжташ лиеш. Пожар лиеш манын лўдшаш уке.

Олег яра киен тунемын огыл. Пеш орлана. Нуриялан вургем мушкаш полша. Кошташыже веле кушто тўналыт? Олеана порт воктене шинча, нигуш тарванаш ок тошт. Марийже автокатастрофеш колен. Вес марий дене — Юра дене ватылкеш ила. Тудыж ұдырамашым ок шотло: йўмыж еда кыра. Утларакше жапым шкетын эртарам. Южгунам сигаретымат шупшылеш.

Юра — "Ай" канат корнын начальникше. Ме тудын дене да Миша дене пальме лийына. Коктын кок запискым сереныт. Ик-

8 август. Куд шагат эр. Шокшо вакшыш гыч иктынат кынелмыже ок шу. Но кынелде ок лий. Мушкылтмеке, эр кочкышым ыштена: йўцтө чайым подылына, колвуйым нултена. Харьков рвезе эрденак каен. Тау тудын бензинжылан. Жалке, адресым пуэн ышна шукто. Начальник Исмаил уке. Тенгече кастенак Тырныаузыш каен. СССР спорт мастер Юрий Федорович дене чеверласена. Пачер оксам, сравочым тудлан кучыктен кодена. Мемнам Олеана ужата. Шкетын, "марий лийшыже" туддек водно ыш тол. Удырамашын шинчаже вудаканше. Пырля курыкыш кузаш ўжым. Шўлыкын шыргыжале да тореш лие.

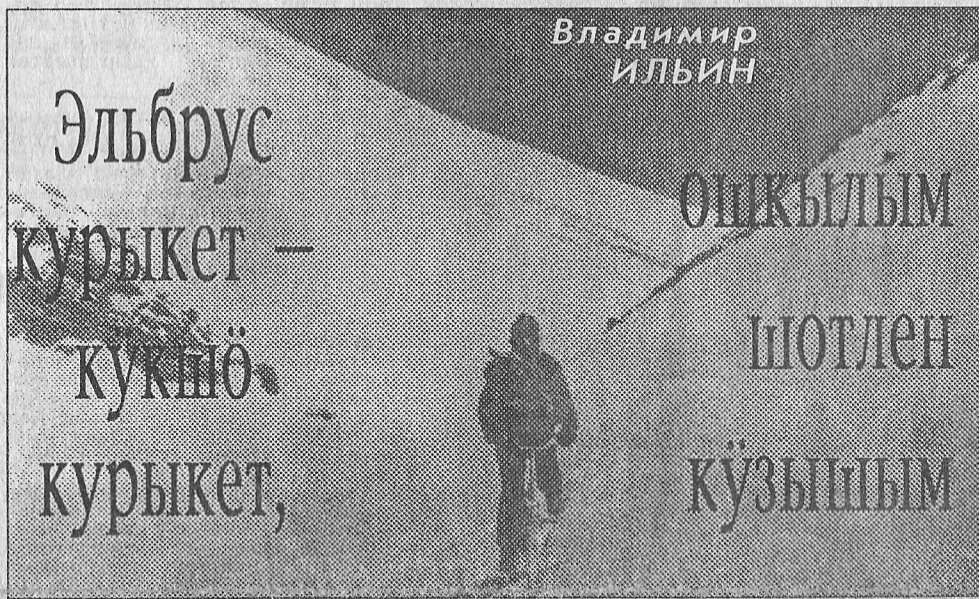
Ончылгоч ямдылыме площадкыш күлеш ўзгарым кусарышна. 8 шагатат 15 минутлан тушко Юра ден Миша толаш сўреныт. Вучена. Воктечна турист-влак тўшкан-тўшкан эртат. Москва группым да немыч-влакым пален шуктышна. Кид рўзен, нунын саламлышна. Ыше кужу жап шинчылына. Лиштак, пазарыште меж гыч ыштыме шокшо вургемым, помидорымат ужалат. Вич кило помидорым (киложым вич тенге дене) налына.

Туризм дене ұдырамыш инструментын шинчакыже перненна, витне. "Чегет" гостиница воктене перныл шогылташ жапна уке. Сўрымө автобусым вучен шуктыде, Терскол гыч Азау поселкыш корным кучена. Кодшо йўдым пальме лийме ик енымат ышна вашлий.

Кок кугу рюкзакым, курык ечым, ведро ден котелоком да помидор ведром нумалам. Олег кум рюкзакым велосипедыш пеш сайын йөнештарен. Такшат тудо вяанрак. Ошкылына, санга гыч лужвуд йога. Чўкыдын канена. Олегын ўшанле ошкылжө почеш пыкше нушкам. Удыр-влакын нумалтышышт кугужак огыл, сандене ятыр ончылно улыт. Кече пелта. Курык вуйым пыл петырен. Чўкыдын шижтарем: капым кертме семын вургем йымаке шылташ. Уке гын когаргаш лиеш.

Автомобиль ден турист-влак шолыт гына. Строитель-влакын сўрымө вагончикышт марте велосипедым шўкенак толын шуна. Пуршына Пеш шокшышжак ышт вашлий. Канат дене у корным шупшыт. Толмекына, понган шўрым-воленна. Кочкаш ўжына. Пашазе-влак мемнан дене пырля кочкыч. Мастер ыш ушно. Пален налнеже: ме тыште мыняр жап шогаш тўналына?

Чыланат машинан улыт. Ик кечыште 50 тенгем ыштен налыт. Нунын деч вара эше коктын то-

портыш миен лекна. Ныл койкан. Иктыжлан вич тенгем йодыт. Нимо шотат ок лек гын, палаткым шындаш верым палемдышна.

Шогымо вернам картыште кычалам. Кужу жап аныргылым. Терсколыш да Азауш корныжо куштырак вара? Тогдаен шуктышышым: корно тыгаяк лўман ушелье

тыжым — Азау-Тошто Кругозор канат корнын старшийжылан, вesyжым—гарабаш комплекс начальниклан. Тауштен, нунын тазалыкышт, ұдырамаш да келымышаш верч тостым каласена. Эльбрус күзен шуына гын, нунын деке пурдыде огына кае, а күзен огына керт гын, вождыдын, нунын ўж-

маш-влак шке суртыгышт лудым сорап. Икте пеш шергын йодеш. Ышна келше. Весе деке лишемна. Тудат ок чакне, а Нурия пеш чот ноен — тева-тева камвозеш. Да чыланат малаш ямде улына. Мушкылташ нимогай йон уке. Айда-йбра чывыдалтын, кувар умбак шунгалтына. 24 тенгелан. Тараканже, умдылаже, шынаже шерым темат. Тувыраш лапка. Пырдыжлаште пушенгым пүчкөден ыштыме үзгар шактиак коеш. Консервым, булким, муным, йүштö вүд дене подылын, кас кочкышым ыштена. Пöлемыште шүлаш яндар юж ок сите. 5 шагат эрдене кыналаш шонена. Корнына Терсколыш шуйналтеш.

6 август. Эрдене иктынте кыналыже ок шу. Нурия изиш гына ок шорт: "Монгыштем але ласкан малем ыле..." Тошкыштына, мушкылташ төчена. Озавате тенгече мемнан деч оксам нале, ыңде писынак луктын колташ гына вана. Семынже ала-мом чужла. Икте ок йөрö, весе. 10 шагатат 55 минутлан билет уке, 13 шагатат 40 минутлан эше огыт ужале. Рюкзакым үдыр-влак дене ужатымеке, велосипедыш шинчын кудалына.

Ужар аланеш шогална. Чылашт дене палыме лияш төчем. Немыч тушкам вуйлатыше деке лишемым. Бензоколонкыш шумеш пырля каена. Немычлан бензин күлеш. 150 литрлан талоным пöлеклышым. Шкаланем 20 литрым кодышым. Эсогыл таумат ыш ыште. Чеверласышым.

"Икарусым" викарыше частный водитель дене палыме лийым. 450 тенгелан тудо Терсколыш нангайш коньш. Корныен-влакым погем. 13 тенге дене шуо. Мемнан пелен немых группа да вес турист-влак шинчыч.

Тарванаш веле — үдыр-влак уке улыт: шке сомылышт дене каенит. Юмылан тау. Койыт. Узгарна пеленнак аралалтын. Ярненна. Курыкын моторлыкшым ончаш тыршена. Шыпак ракатланена. А курык чынжымак мотор. Баксан поселко воктеч кудалына. Тыште куанже шагал. Чапын ыштыме кабардин селам кудал лектына. Коеш, тыште калык пашам йöрата. Йырваш садер ошын коеш. Тырныауз ола шенгелан кодеш. Курык вуй күшкö да күшкö нолтеш. А тушто мланде

но шотат ок лек гын, палаткым шындаш верым палемдышна.

Шогымо вернам картыште кычалам. Кужу жап аныргылым. Терсколыш да Азауш корныжко куштырак вара? Тогдаен шуктышым: корно тыгаяк лүман ущелье да Донгузорун энгер сер дене перевалыш шуйна. Канат корно уло, но тудо пашам ок ыште. Чегет курыкысо "АИ" кафе коеш. Механизм воктене иктат уке.

Йур сайынак йүреш. Палаткылан икмынар йöнан верым палемдышна. Донецкын командыже палаткым шупшын шуктен. Чыланат шүлыканыныт, йүреш чот нöреныт. Кум түшка дене кутырен келшымеке, ме портым нална. Кочыртатыше күртнö кровать ден матрас мемнан лие. Простынь уке. Но үдыр-влак складаште ужын шуктеныт. Альпинист-влакын ончычсо вуйлатышылт дене палыме лийына. Тудо чалемын да күжгемын. Эльбрус нерген утларак пален налнем. Сандене тудлан массажым ышташ темлем. Нурия шонгылан пешыжак ынеж ыште. Садет нимомат раш каласен ыш керт. Олег ден Нурия тушенка дене шылан паренгым ямдылышт. Ме шужышо пырыла кержалтына. Темше, ласка омо дене мален колтена.

7 август. Эр. Иолташем-влак ик ойыш толыныт: таче мыланем дежуритлаш перна. Нерым кадиртышым: вет дежурствым мый шке рашемдышаш улам. Олег поснак йывуртен: мыйым пучымыш шолтышо командыш ушен кертныныт! Кочкаш ямдылыме дене аныргылын, маршрут листеш штампым шындыкташ монденам. А тидыжым унагудысо почтышто ышташ күлеш ыле. Туштыжо таче кечывал йотке веле пашам ыштеныт.

Нурия вайшлийме еда шинчажым öрдыжкö коранда. Шижам, тидлан могай-гынат амал уло. Очыни, ала-могай титаком ыштен. Юмо пала, тек шке лончылен налеш. Тудын воштылал колтымыжо мемнан пошкудына Олеаналан пеш келша. Олеанан полшымыж дене канатан да креслоан корно начальник деке лекташ шонена. Пырля кабардинец да балкарец-влакын национальный кочкышыштым — хычнам — ямдылена.

Хычнаш сырым да паренгым ешарена. Примусна "турвынчеш". Ачалена. Харьков гыч спорт мастер бензиным пуыш. Тыгак курык ечым олмыктена.

сужым-Гарабаши комплекс начальниклан. Тауштен, нунын тазалыкышт, үдырамаш да келшымаш верч тостым каласена. Эльбрусш күзен шуына гын, нунын деке пырыде огына кае, а күзен огына керт гын, вожылын, нуным ужде каяш перна. Нуно садак пураш күштышт. Ме öрмалгенрак коньшна. Мутланымыштым марла, чувашла, татарла ойлымо дене танаастарышна. ЭФУН-ың вымпелжым пöлеклышна. Ормалгышт.

Ала нуно шергакан пöлекым налнешт улмаж? Водно Олеанан шочмо кечыже ыле. Юра ныл

каш ужына: пашазе-влак мемнан дене пырля кочкыч. Мастер ыш ушыно. Пален налнеже: ме тыште мыйнар жап шогаш тўналына?

Чыланат машинан улыт. Ик кечыште 50 тенгем ыштен налыт. Нунын ден вара эше коктын толын лектыч: лесник ден Юра. Юраже йўшырак. Чайым подылаш темлышна. Кочкыш деч вара поремыч, витне. Лесник Нурия дене татарла шельыштеш. Лесникын палымыже Хасан толын лекте. Канат дене пашам ышта.

Мутым вашталтылына. Тудо мемнам эрла эрдене вес пö-

шүдö тенгем, нимо-оккўллан кушкөдын, куштыра пучыш кудалтыш. Коктеланыде. Кажне кечын рестораныште кочкыт. Олеана руштылдалеш. Оза-влак мемнан үдыр-шамыч умбаке чўчыкыдынак ончаш тўналышт. Рестораныш үжыт. Мыланна тидыже йöрышат ок келше. Порын гына тауштен коранаш төчена. Манына, пуйто мыланна эрак кыналаш перна. А нуно йўдвöшт рестораныште гўжлышт. Йўд рудыштö Олеана толын лекте. Оксам араш кычале. Пуйто шоколадын налнеже. Тоня деч йодо. Как шүдö тенгем. Тудыжын тынар уке. Мый шым пу. Нурия дене мутланыже ыле. Тудыжо ыш кынен. "Ме малена", — мане. Озана-влакын койышыштым ончен, чыланат ик шонымашыш толна: нуно наркоман улыт.

щадкыш шумеш, кабинеш шынден, яра күзыкташ лие. Лесник Нуриям памаш серыш волтен. Шижде руалтен кучен да күшкö нолталын. Нурия моткоч лўдын. Мутшо гыч пален нална: йöратен шынден, öндалын да почеламутым лудын. Марлан налаш сöрен. Тыге Нурия саде чодыра оролын нылымше ватыже лийшаш улмаш. Вич йочам — кок эргым да кум үдырым ышташ темлен. Тидлан Нуриям, кидыш налын, күштыш курык вуйышко кузыкташ сöрен.

(Умбакеже лиеш.)

Снимкыште: Азау поселко воктене Володя Ильин ден Олег Пайметов тошкыморавм тергат.

Авторын фотожо.